

Право на соціальне забезпечення: джерела, гарантії, реалізація

Секретаріат Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини

Михайло Чаплига

2017

Конституційні гарантії здійснення права на соціальне забезпечення

Конституція України містить такі положення стосовно соціального захисту:

Україна є соціальною і правовою державою (ст. 1);

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3);

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3);

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21);

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Конституційні гарантії здійснення права на соціальне забезпечення

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22).

Право громадян на соціальний захист включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, пенсії, інші види соціальних виплат та допомог, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом (ст. 46);

Для громадян, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ст. 47);

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

Конституційні гарантії здійснення права на соціальне забезпечення

Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48);

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49);

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ст. 51);

Право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання та виховання (ст. 52);

Право на доступну і безоплатну освіту у державних та комунальних навчальних закладах (ст. 53);

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Конституційні гарантії здійснення права на соціальне забезпечення

Право на соціальний захист громадян України, які перебувають на службі Збройних Сил України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ст. 17);

Виключно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці та зайнятості, шлюбу і сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки (п. 6 ст. 85).

Згідно з Конституцією України право громадян на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

Право на соціальний захист:

Право на соціальний захист — це передбачені законодавством, гарантовані державою певні можливості людини отримати від держави, а також інших суб'єктів, які діють за уповноваженням або дозволом держави, на умовах і в порядку, передбаченому законодавством, а також договором, матеріальне забезпечення, матеріальну підтримку та соціальні послуги у разі настання соціальних ризиків.

Право на соціальний захист — це комплекс суб'єктивних прав особи, закріплених у Конституції та законодавстві України, які включають такі основні правомочності, як право на пенсійне забезпечення, право на соціальну допомогу, право на соціальні послуги, право на медичну допомогу.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

Міжнародні зобов'язання:

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ст. 9);

В Європі джерелами міжнародно-правового регулювання є акти, прийняті Радою Європи і Європейським Союзом.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

Рада Європи ухвалила два основних документи в галузі захисту прав людини:

Рада Європи ухвалила два основних документи в галузі захисту прав людини:

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р. - захищає громадянські та політичні права;

Європейська соціальна хартія - присвячена захисту соціальних та економічних прав людини. Підписана державами — членами Ради Європи в Турині 18 жовтня 1961 р. і набула чинності 26 лютого 1965 р.

21 жовтня 1991 р. прийнятий Протокол про поправки (Туринський протокол) - реформував процедуру контролю за здійсненням прав, передбачених Хартією. За рішенням Комітету Міністрів набрав чинності у грудні 1991 р.

9 листопада 1995 р. відкрито для підписання Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії - встановив процедуру колективних скарг. Цей Протокол набрав чинності з 1 червня 1998 р.

Нова редакція Хартії - "Європейська соціальна хартія (переглянута)" схвалена і відкрита для підписання на 98-му засіданні Комітету Міністрів Ради Європи з травня 1996 р. Набрала чинності 1 липня 1999 р.

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Європейська соціальна хартія
(переглянута) — це міжнародна угода, яка поєднала всі права, закріплені в Хартії 1961 р., Додаткових протоколах 1988 та 1995 рр., а також поправки, які стосуються цих прав, та нові права.

Всього Переглянута європейська соціальна хартія містить гарантії захисту 31 права людини.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

Європейська соціальна хартія не передбачає права індивідуальної петиції. Не містить такого механізму й Європейська соціальна хартія (переглянута).

Контрольний механізм Переглянутої соціальної хартії: контрольна основа національних доповідей, поданих Сторонами, а для держав, що ратифікували Додатковий протокол до хартії від 1995 р. або зробили заяву, передбачену в ст. D Переглянутої хартії, — на підставі колективних скарг.

Національні доповіді повинні подаватись у проміжок у два роки для положень "основних статей" і чотири роки — для інших положень.

2 травня 1996 р. міністр закордонних справ України Геннадій Удовенко від імені України підписав Європейську соціальну хартію.

7 травня 1999 р. Україна підписала Європейську соціальну хартію (переглянуту).

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Європейський Комітет по соціальних правах — Комітет незалежних експертів, утворений відповідно до ст. 25 Європейської соціальної хартії 1961 р.

Члени Комітету обираються Комітетом міністрів Ради Європи.

До функцій Комітету по соціальних правах належить надання правової оцінки, як саме Договірні Сторони виконують свої зобов'язання. Дається у формі висновків (позитивний, негативний і відкладений).

Урядовий комітет на основі висновків може виносити попередження державам, які не дотримуються Хартії або не надають інформацію.

Комітет є контрольним органом, до якого надходять колективні скарги. Встановлює факт порушення права. Висновок Комітету додається до доповіді Урядового комітету, останній приймає резолюцію, якою завершується кожний контрольний цикл, і направляє необхідні рекомендації кожній з Договірних Сторін.

Рекомендації приймає Комітет міністрів.

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

14 вересня 2006 р. Україна ратифікувала Європейську соціальну хартію (переглянуту)

Україна приєдналась до 27 статей та 74 пунктів Хартії.

**Понад дев'ять років залишаються
нератифікованими Україною з із 9 обов'язкових
статей:**

ст. 12 (право на соціальне забезпечення),

ст. 13 (право на соціальну та медичну допомогу)

ст. 19 (право трудящих-мігрантів та їхніх сімей на захист і допомогу).

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Україна не приєдналася до п. 1 ст. 4 Хартії, яка гарантує право на справедливу винагороду (визнати право трудящих на винагороду, котра гарантує їм і їхнім сім'ям достатній рівень життя).

При цьому всі зазначені права (крім прав мігрантів) гарантовані Конституцією України.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

14 травня 2015 р. Урядом затверджено План заходів забезпечення виконання положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) на 2015–2019 роки.

Ним передбачено опрацювання можливості поступового приєднання України до 24 пунктів Хартії, до яких Україна не приєдналася при ратифікації.

21.03.2017 р. прийнято парламентом за основу проект Закону України про соціальні послуги (реєстр. № 4607). Проект підтримується Уповноваженим з прав людини для розгляду у другому читанні.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

В рамках парламентського контролю Омбудсманом здійснюється постійний моніторинг стану реалізації права громадян на доступ до соціальних послуг.

- реалізація Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015,

- реалізація Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р/

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Результати моніторингу засвідчили недостатню ефективність існуючої системи у цій сфері, зокрема:

- наявна мережа комунальних закладів, які надаються соціальні послуги, не дозволяє задовольняти фактичні потреби громадян у таких послугах;
- наразі практично єдиними надавачами соціальних послуг є державні та комунальні установи.

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Перешкодою для залучення недержавних організацій є відсутність ефективних механізмів фінансування недержавних соціальних послуг.

- необхідність удосконалити чинне законодавство у зазначеній сфері;
- неукомплектованість системи соціальних послуг кваліфікованими кадрами, зокрема через низький рівень їх матеріального забезпечення, що зумовлює необхідність вжиття заходів для підвищення престижності праці зазначеної категорії працівників;
- на місцевому рівні не проводяться належні оцінка і прогнозування потреб у соціальних послугах, не запроваджено ефективні механізми раннього виявлення та втручання;
- до оцінки потреб у послугах та результативності і якості їх надання не у повній мірі залучаються громадські організації, хоча залучення громадськості до моніторингу соціальних послуг та зовнішньої оцінки якості соціальної послуги прямо передбачено чинним законодавством

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**

Перешкодою для залучення недержавних організації є відсутність ефективних механізмів фінансування недержавних соціальних послуг.

- в умовах реалізації реформи децентралізації влади та розширення повноважень органів місцевого самоврядування делеговані повноваження не завжди підкріплюються відповідним фінансуванням;
- не забезпечується належне інформування населення щодо системи надання соціальних послуг;
- спостерігається повільне впровадження нових допоміжних послуг для осіб з інвалідністю, таких як послуги денного догляду та підтриманого проживання.

Рушійною силою у запровадженні таких послуг є саме громадські організації та об'єднання, батьки та особи, які опікуються проблемами реалізації прав цих осіб

**Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини**